

CE ȘTIM DESPRE LUME?

[urmare]

Am ajuns la întrebarea, cum au luat început ființele viețuitoare pe pământ. Știința din zilele noastre e în stare a ne da la această întrebare răspuns lămurit și îndestulătoriu.

Înainte de toate știm că pământul a fost odinioară gazos și foarte fierbinte, așa cum e soarele încă și acum. Pe atunci de bună samă că nu puteau să fie ființi viețuitoare pe dinsul sau într'insul. Mai mult de cât atîta, în vremile acelea nici nu se formase corpurile compuse cele mai simple; cele v'ro 70 de feluri de materie, adică cele 70 de elemente erau slobode, fie care atomă și fie care moleculă îndeosebi. Așa cum e acum în soare, în care oxigenul și hidrogenul se află dar nu s'au unit încă spre a face apă. Peste un timp recînduse pământul, se formă în mijlocul lui un sîmbure lîcid compus din metalele cele mai grele, ca platina, aurul, fierul, etc. Acest sîmbure tot crescî neconținî prin prefacerea mai multor gaze în licide. O dată cu această prefacere, îndată ce căldura nu mai ieră prea mare și puteau să se formeze combinațiunî chemice se și formară. În stelele roșii s'au format cîte va combinațiunî de ale oxigenului între cari și oxidul de cărbune, etc... Prin acea stare în care se află acum stelele roșii a trecut pământul, cari pe atunci de sigur că ieră văzut de oamenii de prin alte sisteme plantare ca o stea roșie.

Mai tîrziu sîmburele din lîcid se făcî solid și atmosfera încunjurătoare nu mai cuprindea multe corpuri gazoase, dar apa tot încă ieră gazoasă. Cînd căldura mai scăzî apa căzî pe pământ și oceanul cel de la început acoperî pământul. Combinațiunile organice, materia viețuitoare nu putuse să fie pe pământ, pe cîtă vreme nu se formase încă apa. Prin urmare în ocea-

nul cel de la început aŭ putut să ȳea naștere ființele viețuitoare, cari sînt mai nouă pe pămînt de cît apa.— Combinațiunile cari se formară în acel ocean din ce în ce ȳeraŭ mai complicate, combinațiuni de ale cărbunelui cu hydrogenul, apoi de ale acestora cu oxigenul, adecă combinațiuni așa numite ternare se formară, așa cum se pot și acuma formă în laboratorii, fără nici un alt amestec de puteri vitale, etc, prin materia singură.— Amoniacul încă a putut să ȳea naștere și prin lucrarea lui asupra combinațiunilor ternare aŭ luat naștere combinațiuni quaternare.—Încet, încet prin neconținutele lucrări ale combinațiunilor ternare și quaternare se putură formă și substanțele albuminoase și prin amestecarea acestora *protoplasma* luă naștere. Protoplasma ȳeste substanță viețuitoare adevărată; celulele din cari se compun animalele și vegetalele sînt la începutul lor un gomoloț de protoplasmă, toate celelalte părți se arată mai tîrziu și se formează tot din aceasta. Protoplasma e o substanță asemănătoare albușului sau gălbănușului de ou.

De o dată protoplasma ȳeră împrăștiată în marea și se nutrea, creștea, etc, fără să fie despărțită în părți. Prin această despărțire luară început ființele organice cele mai vechi și mai înjosite. Astăzi se găsesc încă asemenea ființi și se cunosc sub numele de monere. O moneră în tot cursul vieței sale nu e altă ceva de cît o adunătură neregulată de materie protoplasmică, care n'are nici coajă, nici sîmbure, adecă parte mai deasă grămădită la mijloc. Monerele și multe alte ființi înrudite cu dîsele formează grupa numită *Regnul Protistelor*. Protistele sînt prin urmare cele mai vechi ființi viețuitoare de pe pămînt.

ȳeră o vreme, cînd în oceanul de la început nu se aflau alte ființi viețuitoare. De atunci și până acuma multe bilioane de ani vor fi trecut!

Chemia de astăzi adeverește în totul istoria ce am spus despre arătarea substanțelor organice pe pămînt. Astăzi sau mîne vom auzi, că *Schutzemberger*, sau alt

chemist a reprodus în laboratoriu, din elemente, protoplasma sau cel puțin materiile albuminoase din cari se compune. În adevăr ieră un timp, din fericire trecut, cînd nu se putea face în laboratoriu nici o combinațiune organică. Acuma înse încet, încet, chimiștii aū putut face în laboratoriu corpuri din toate grupele cele mai însemnate, în cari s'au împărțit combinațiunile, așa numite, organice. Din seria corpurilor grase, s'au făcut din elemente atîtea încît nimene nu se mai îndoiește de aceea că *untul și alte corpuri grase* vor fi în curînd făcute și iele din elemente;—Zaharul, crohmala, etc. sînt din aceiași serie cu corpurile grase și formarea lor de asemenea nu poate mult întîrziea; .Din combinațiunile quaternare multe aū putut fi făcute, altele ca albumina au fost analizate și de pe chipul cum sînt alcătuite se vede că nu va fi de tot greu a o face și pe dînsa.—Intr'un cuvînt e dovedit, că toate combinațiunile organice chiar și cele mai însemnate, ca albumina, untul, zaharul, etc, se vor putea face prin mijloacele întrebuintate în chemie și știința chemică din zilele noastre ne pune în stare a face pe scurt istoria arătării combinațiunilor chemice în oceanul de la început și prin urmare și a protoplasmei.

Peste un timp din monere se desvoltară cele întăiū animale și vegetale, și unele și altele celulare și de abea deosebindu-se unele de altele, dar cari avură o istorie așa de deosebită! *Așa dar animalele și vegetalele se arătară pe pămînt aproape în același timp.*

Cele mai vechi animale sînt cunoscute sub numele de **Protozoari**, adecă de animale primitive (sau de la început). Acestea ierău de la început *monocelulare* (adecă din cîte o singură celulă). Aceste celule se înmulțeau prin despărțire.

O celulă se despărțea în două și din fiecare jumătate se formă cu timpul, prin creștere o celulă tot așa de mare ca și aceea ce le-a dat naștere.—Peste un timp începură a se arată protozoarii, la cari celulele

formate prin despărțire rămăneau la un loc pînă la un număr oare care și formau animale compuse din mai multe celule. De la început celulele ȳerau toate asemenea ȳntre dȳnsele, dar cu timpul cele din lăuntru se făcură un feliu și cele de pe din afară altfeliu.

Din acestea se formară niște protozariȳ în formă de pungă, prin deschidere ȳntrau alimentele ȳnlăuntru trupului, păreȳii acesteȳ pungi ȳerau compuși din două pături de celule, una pe din lăuntru compusă din celule, prin cari se hrănea animalul și alta pe din afară, care se compunea din celule cari simȳeau și cari prin mișcarea unor prelungiri numite *cili tremurătore* făceau să poată ȳnnotă animalul. Aceste protozariȳ au luat numele de *Gastreade*.—Din gastreade s'au despărțit toate animalele mai superioare. Prin urmare iată de ce toate animalele ȳncep prin a fi animale din o singură celulă (adecă ouș), apoi din acea celulă se formează prin despărțire mai multe altele, cari rȳmȳn unite, și formează un animal în formă de mură, apoi se formează [cavitatea] digestivă, ca la gastreade. Aceste forme prin cari trec toate animalele mai superioare nu-s de cȳt repetarea scurtată a formelor prin cari au trecut resstrămoșii lor în oceanul de la ȳnceput. Schimbările cari au cerut atunci, pentru a se face, milioane de anȳ, se fac acum la fie care animal în cȳte va zile.

Din gastreade se despărțiră strămoșii **Celenteratelor** și ai **Viermilor**.

Strămoșii Celenteratelor fură acele Gastreade, cari s'au lipit cu capătul opus deschiderei, prin care ȳntră hrana, cari prin urmare au rȳmas asemenea din jur ȳmprejur și și-au desvoltat în jurul deschiderei prelungiri în formă de brațe. Astăzi trȳesc trei grupe mai ȳnsemnate de celenterate: *Spongiarele* (bureȳii de spălat, etc), cele mai simple dintre celenterate și cari multă vreme au fost socotite de protozariȳ, se socotesc acum ȳntre celenterate, de cȳnd s'a văzut, că și ȳele trec prin o formă ca a gastreadelor și că prin urmare trebuie să

stea mai sus de cît acestea; *Actinozoarele* (mărgeanul, etc) și *Hydrozoarele* (hydra, meduza). Toate celenteratele au părțile corpului compus din cele două pături, de cari am vorbit la gastreade și o singură deschidere a tubului digestiv; părțile trupului au niște capsule urzi-cătoare.

Strămoșii **Viermilor** fură acele gastreade, cari au înnotat în apă și s'au tîrît pe fundul mării. La acestea s'a deosebit pîntecele (partea întoarsă spre fund) de spate (partea întoarsă în sus) și laturile trupului; partea care se mișcă înaintea a dat cu timpul naștere capului.—Viermii cei mai vechi se asemănau cu celenteratele, căci și la dîinșii părțile tubului digestiv ieră tot o dată și al trupului; dar la viermii mai noi s'a despărțit pătura înterioară de cealaltă și între amîndouă s'a format o încăpere numită *Coelom*.

Din viermii cu coelom sau coelomați s'au dezvoltat toate animalele mai superioare, în adevăr toate au coelom, spate, pîntece, laturi, cap, etc.

Din unii viermi au luat naștere strămoșii **Artropodarelor**, cari cuprind acuma: *insectele* (muștele, albinele, cărăbușii, fluturii ploșnițele, lăcustele etc); *arahnidele* : (păinjenii, scorpionii, căpușe, sarcoptii cari pricinuesc rîia, etc); *crustaceele* (răcii și moliele cele ce trăesc pe sub pietre, pe la locuri umede) și *miriapodele* (scolopendrele și iulii).

Din alții se dezvoltară **Moluştele**, cari cuprind acuma următoarele grupe mai însemnate: *gasteropode* (culbecii, etc), *lamelibranchiatele* (scoica, stridia, etc) *cefalopodele* (cracatița etc); *brachiopodele*; etc. . .

Din alții **Echinodermele**, cari din greșală le pûneau naturalistii vechi între celenterate, între echinoderme vom cită următoarele animale: *steaua de mare*, *ariciul de marea*, etc.

Din alții în sfârșit **Vertebratele**: *pești, batraciene* (broaște ordinare, salamandre, etc), *reptile* (broaște țestoase, șopârle, crocodili, șerpi, etc), *păseri și mamifere* sau sugătoare.

Iată un tablou al înrudirii animalelor.

Protozoarii	{	Celenterate	{	Echinoderm
		Vermii		Moluste
				Artropodare
				Vertebrate

(va urmă).

I. *Nădejde.*

UN RESPUNS.

Iubiții miei prieteni, tovarăși din pruncie,
Ce-mi spuneți ne'ncetat
De ce trăesc departe de ori ce bucurie,
De ce în veci stați singur, de ce în sărăcie
Nu plec la nimeni fruntea și mîndru'n veci am stat? . .

Să vă răspund: în lume cînd nu găsesc plăcere
Ce m'ar înveseli
Cînd aflu pretutindenă venin, amar și fiere
Cînd totul e o mască și cînd frumosul pierе
De'ndată ce de-aproape mai bine-l poți privi,

Cînd lumea e un haus, lăcaș de nedreptate
In care reu-i bun,
In care-onestul pierе, ne avînd dreapta lui parte
Din bunurile vieții ce omului sînt date,
Cînd înțeleptul trece drept prost sau drept nebun.

Să știe astă lume a mea despre'uire
Desgustul meu nespun.
Să strige ca un șarpe, să muște cu 'nvrăjpire
Să mă socoată rege sau plebeian din fire,
Nu-mi pasă; a mea frunte ținea-voiă veșnic sus! . . .

De cît cu laşitate să linguşesc pigmeii
Poronca să le-ascult
Umblă-voiü rupt mai bine; pe undele nevoiei
Plutesc şi fără dînşii, de ce atunci mişei
Să-i tămîiez? De aceea nu-i laud, nu-i insult

Sînt om, şi'n a mea cale, voiü trece înaintea
Ca vulturul zburînd
Şi liber ca şi dînsul, cătuşa, cînd voiü simte
Său voiü muri sub dînsa saü viü printre morminte
Voiü trece — astă lume mereü despreţuind ! . .

Să bată sărăciea la uşa mea sfărmată
Dar nu voiü bate ieü
La poarta lor; să sufle furtuna îngheţată
În recea mea odaie, şi moartea chiar să bată
Nemic nu mă va face să-mi las despreţul mieü

Iaşi 1880.

Cost. Mille

BCU Cluj / Central University Library Cluj
GEOGRAFIEA D-LUI GORJAN.

Ca profesor, într'un institut privat şi în diferite lecţiuni particulare, am avut ocazie să judec valoarea Geografiei Dl. Gorjan.— Din această cauză am întreprins criticarea acestei cărţi.—La urmă voiü aminti şi despre alte Geografii, de existenţa cărora voiü avea cunoştinţă.

Cînd cineva voeşte să facă o cercetare bună, trebuie să determine punctul de vedere din care are să o facă.—În cazul de faţă, trebuie prin urmare să espun, se înţelege că în rezumat, scopul, folosul şi modul de predare al Geografiei în şcoala primară, şi pe urmă să examinez cartea Dl. Gorjan, dacă corespunde sau nu la acestea.

Studiul Geografiei în şcoala primară, nu poate avea alt scop general, de cît acel pe care-l are studiul orîi cărei altei ştiinţi pentru începători, adică: cîştigarea, în chipul cel mai uşor, a unor noţiuni elementare dar ezacte şi pe cît se poate complete în felul lor, despre lucrurile a cărora cunoştinţă este necesară, pentru a se putea trece la studii mai înalte, sau cari lucruri aü aplicaţie în viaţa de toate zilele.—Studiul Geografiei, în special, are de scop *cunoştinţa Pămîntului*, pe cît se poate din toate punctele de vedere.—Ținînd înse samă de dezvoltarea intelectuală a co-

piilor din școala primară, trebuie multă băgare de samă în scrierea unei cărți menită pentru dinșii!—Fie care noțiune, ce voim să o introducem în mintea lor, pe lângă o riguroasă exactitate (*căci este aproape o crimă a introduce idei false în mințile lesne primitoare ale copiilor și a face ast-feliu din ei niște oameni stricați, poate pentru tot de a una!*), mai cere încă să fie introdusă în așa mod în cât să-i pară copilului că iel singur a aflat-o. Decî în privința Geografiei mai ales trebuie o mare artă, o cunoștință profundă a naturei copilului, pentru a-l putea face să capete noțiunile necesare despre Pămînt.—Descrierea sacă care constă în enumerarea șirurilor de munți, a cursurilor de apă, a mărilor, oceanurilor, insulelor, etc, nu are nici un interes pentru copii; ieînu înțeleg scopul acestei munci foarte obositoare, învață pe de a rostul fără să înțeleagă, fără plăcere, considerînd ca un chin oara de Geografie; de multe ori chiar descurajarea cea mai complectă îi cuprinde și îi face să nu învețe nici la alte obiecte! Dar chiar acei cari reușesc să învețe această enumerare sacă, ce folosesc din iea? Nimic, ba din contra pierd, căci în acel timp puteau cîștiga alte cunoștinți mai folositoare!—Pentru a face pe copii să învețe cu plăcere geografia și să înțeleagă ceva din iea, ar trebui mijloace suficiente pentru a întreprinde voiajuri prin munți, pe la cursuri de apă și pe cît s'ar putea prin mai multe din locurile despre care trebuie să capete idei; sau dacă nu atîta, cel puțin ar trebui la fie care școală *panoramă* făcute în adins pentru studiul Geografiei, în care să se arăte munți acoperiți cu vegetațiunile ce posedă la diferite înălțimi, direcțiunea șirurilor, origina cursurilor de apă, distribuirea podișurilor și a șesurilor, a mărilor și a oceanurilor, a insulelor arătate fie care cu caracterele lor particulare, etc, etc. Dar fiind că pentru moment, aceste lucruri sînt considerate ca visuri, fiind că nu se poate face ceva complect, trebuie cu atîta mai mult încă să-și deie șilintă autoriul unei geografii pentru școala primară! Trebuie să insiste mai mult asupra Geografiei fizice de cît asupra acelei politice, trebuie mai mult să caute, să facă pe copii să înțeleagă ce ieste un munte și un șir de munți, cum influențază iele asupra climei, cum regulează împărțirea apelor, ce se produce pe coastele și vîrfurile lor, pe urmă importanța cursurilor de apă pentru agricultură și pentru alte lucruri, de producții în diferite locuri și din această diferență de ocupațiune ce au diferiții oameni, etc, la orașe a se insistă mai mult asupra pozițiunei, a legăturai lor cu alte centre, a lucrurilor ce produc și a celor de cari au nevoie, iar în privința numelui de locuitori, a procede mai mult prin comparație și a nu încărcă prea multe nume și numere, etc. etc. După ce pe această cale se va căpăta o idee generală și complectă, pe cît se poate,

despre Pământ, se va face mult mai în scurt geografia politică, ca mai puțin importantă pentru școala primară și tot o dată ca mai puțin plăcută și prin urmare mai grea de învățat.

Numai în mod complet și rațional studiată Geografia, poate aduce însemnatele foloase ce i se atribue, numai așa poate fi numită cu drept cuvânt *lumina istoriei!* O Geografie reu scrisă ieste departe de a produce multe foloase ce produce una bună! Și numai pe cuvântul că are titlul de Geografie, nu însemnează că conține ceva de samă; După cum dacă am pune o tablă pe un pădureț și am scrie că ieste măr domnesc, nu s'ar schimba calitatea fructelor!

Să venim acuma la Geografia Dl. Gorjan și să o ezaminăm, mai întâiu din punct de vedere general și apoi în cite-va amărunte. Din punct de vedere general, după mine, Geografia Dl. Gorjan nu corespunde scopului; căci partea introductivă ieste foarte mică și așa de necompletă, în cât nici o dată, prin studierea iei, copiii nu vor fi în stare să capete o idee generală și ezactă despre suprafața Pământului.—Pe urmă la fie care continent descrierea fizică se mărginește pur și simplu la enumerarea a o mulțime, de fluvii, riuri, insule, peninsule, capuri, golfuri etc, în alte privinți nimic.—Fie care ne putem aduce aminte (căci și pe când învățam noi, tot Geografia de feliul acelei a Dl. Gorjan ierau) cu câtă neplăcere se învăță niște nume înșirate fără a se spune altă ceva de cât că sunt: fluvii, munți etc! După aceia cine a avut ocazie să predeze Geografia Dl. Gorjan, de sigur că va fi observat că din toată clasa cel mult 3 sau 4 elevi învăță și aceștia de multe ori după două zile uită ce au învățat! Și ieste natural să fie așa, când nu înțelege cineva ceea ce învăță!—Partea cea mai mare din Geografia Dl. Gorjan, ieste consacrată pentru Geografia politică.—După mărimea cărței, această parte nu ieste de loc proporțională! Așa în cât cartea ne face același efect ca și un animal cu unile părți închircite și cu altele prea desvoltate! În această parte o mulțime de numere de locuitori, de chilometri pătrați, de diviziuni etc. care fac studiul foarte greu și pentru unii chiar imposibil.

(Va urmă)

G. G. Nădejde

PARBA.

după

Beranger.

Ninge, ninge și acolo, pe-a besericeii scări roase
O bătrână nghenunchiată roagă ceriul tremurind,

Vîntul trece prin a sale sdremțe rupte, unsuroase
Cu iernateca-i suflare corpu-i șubred înghețînd,
Singură pe dibuite vine iernă ca și vară,
Sub aceleași sdremțe unse, și cu pași șovăitori
Iea e văduvă sărmană de lumina din afară.

Dați-i milă trecători! . . .

Și știți voi? Vă trece oare prin a voastră minte, cine
A fost astă babă hîdă, slabă și bătrînă az? . . .
Cu-a ieî cîntece odată de-armonii și grații pline
Fermecat'a ieă Parisul, pentru artă veșnic treaz! . . .
Tinerii cu ochi'n lacrimi saū pe buze cu surisul
Înalțau în slavă glasul, nurii ieî încîntători,
Iea ținut'a la picioare ca pe-un sclav întreg Parisul.

Dați-i milă trecători! . . .

Ah! de cîte-orî atuncea, noaptea eșînd de la teatru
Dusă iute în caretă de-ai seî cai nerăbdători,
Auzea în urmă-i glasul unui public idolatru
Urmărînd'o în aplaus, azyrlîndu-i miū de florî! . . .
Cîți rivali ca s'o conducă în faitoane bogate! . . .
Cîți s'o ducă la bancheturi îmvălită de comori!
Cîți n'o așteptau la poartă cu a lor inimî sîngerate!

Dați-i milă trecători! . . .

Cînd a lumeî arte toate, i-aduceau a lor tributuri,
Împletînd ghirlănzî de laur pentru alba fruntea ieî
Cînd avea palat, cristaluri, bronzării, cînd în risipurî,
Era cea mai căutată din a teatrului femeî.
In ospețe cîte muze n'o cîntau pe întrecute
Resuna lumea de-un nume pronunțat de-atîte orî
Glasul ieî pe celelalte le făcea cu'n cîntec mute.

Dați-i milă trecători!

O deriziunea soarteî! într'o zi urîta boală
Sfărmă glasul ieî celebru, stînse mîndrii ochii ieî
Și acum sāracă, oarbă, sîngură, aproape goală
Iea cerșește, întinde mîna, vai! la foști-amanții seî.
Nici o mînă pînă-acuma n'a știut încă mai bine
Să împrăstie averea pentru-a fericireî florî,
Decît astă mînă slabă ce-o întinde cu rușine.

Dați-i milă trecători! . . .

Crește frigul ! crește frigul o ! durere, sărăcie
Îi sînt membrele înghețate de-al iernei aspru ger
Și metaniile sale de-abea poate să le ție
Ochii fără de lumină și-î înalță cătră cer ! . . .
Sub a ei nenorocire dacă inima-i mai simte
Încă razele credinței, ce-o mîngîie deseori
Spre-a mai crede încă în cerul care-l roagă-așă fierbinte,
Dați-î milă trecători.

E. Giordano.

Maternologia (*Educațiune și Igienă*) de
Dr. Drăgescu. 1881. (Constanța.)
(*urmare.*)

Cît despre școale D. Drăgescu le arată mizeria în toată golăciunea ; ȳele sînt un focar de infecție ; ȳele prin aerul reu, prin lumina puțina, prin exces de muncă intelectuală, și prin lipsa de exercițiu corporal produc niște oameni, anemici, miopi, slabi de trup și de caracter.

E necontestabil, că aproape toate scolile din Europa sînt rele, și cu totul streine de metodele cele mai nouă ale pedagogiei. Ale noastre înse chiar pe lingă acele pot fi numite barbare ; a le mai descrie e de prisos fie care le cunoaște în de ajuns.

În alte țeri se impută că în secolul nostru s'a trecut de la un extrem la altul ; înainte toată grija ȳeră de a fi tare, de aceea exercițiu corpului prin vînat, alergare, lupte, etc. ocupă totul ; în secolul nostru cînd în lupta pentru existență se caută a învinge mai mult cu mintea, corpul s'a neglijat cu totul.

Dar acest sistem a ajuns la apogeul seu ; scriitorii mari ca Spencer ȳarată ca foarte reu și chiar periculos. Spencer arată cît e de trebuitoriu să se lase tinerilor timp și libertate la jocuri, și alergare, pe cari nu le poate înlocui nici o gimnastică.

Educațiunea intelectuală ar trebui să se facă în un mod natural ȳar nu artificial cum se face acuma, a se pune în capul copiilor cunoștinți folositoare și ezacte ; ȳar nu a se încărca capul copiilor ca niște cufere, spunîndu-li-se încă și monstruozițati științifice, lucruri ce la noi sînt la ordinea zilei d. e. un profesor de fizică spune elevului că în timpul umed mercuriul din causă că e apăsât se coboară în barometru. Ce crasa ignoranță ! Și aceasta

Yeară în timpul examenului. Ce va fi fost în timpul clasului încă ; Pe lângă că nu știe teoria barometrului, dar nici macar construcția lui. Du-te, D-le fizic, pe la vr'o spițerie și te vei convinge, că prin apăsare mercuriul nu se coboară în barometru, ci se înalță.

La Cap. despre hrană ni se arată, cum paleontologiea dovedește, că omul la început a fost carnivor, și numai mai târziu devine omnivor. Arată cât e de necesar ca fie care om să se hrănească cu carne ca ceea ce se potrivește mai bine cu organizația lui ; căci e dovedit că hrana animală tămăduște toate pierderile cu mult mai puțină cheltuială de putere de cât cea vegetală. Omul nutrindu-se cu carne devine mult mai harnic, mai robust și mai energic. Ne mai arată încă cum în scoale pe lângă hrană rea se dă încă și neindestulătoare tocmai în acea vristă în care organismul are nevoie de o hrană substanțială și îmbelșugată. Toți aproape știm, că carnea e mai bună de cât cartofele, toți știm că dă putere și sănătate ; dar lucrul cel mai însemnat nu e acesta, ci de a putea face ca fie care să poată avea carne ; cei de prin orașe pot tot minincea mai des carne, pe când cei de la țară nu se înfruptă de cât la zile mari.

Se strigă mereu, că țeranul e leneș. Nu e leneș, ci anemic e strivit de boală și de lipsă de o hrană mai omenească.

Prin urmare dacă nu vroid să degenerăm, dacă vroid prosperitatea țerei, atunci să nu lăsăm ca baza ței să peară de anemie, de foame și boale, să lucrăm pe toate căile pentru a putea face ca țeranul să minince carne. Țeranul, postește aproape tot anul, în post „*fiind că nu se cade*“. dar în cîșlegi fiind că nu are ce. Muncește în timp de vară cîte 15 ceasuri pe zi, muncă grea și se hrănește cu mămăligă, de multe ori mucegăetă, ceea, ce este cauza pelagrei (leprei).

D. Drăgescu arată toate relele alcoolului ; noi ne vom mulțumi numai să spunem, că nu sînt vinovați bețivii, ci împrejurările în cari trăesc ; așa când omul e nefericit, cînd în cale-i nu întîlnește de cât chin și amărăciune, cată să-și facă cîte va momente în cari să uite tot, să se uite chiar pe sine, cată se fie vesel. Prin alcool poate căpătă toate acestea, de aceea îl bea. Să mai adăugim încă hrana cea rea, care cere numai de cât oare cari lucruri ațîțitoare ; cafeaua, ceaiul, chiar vinul sînt peste măsură scumpe pentru punga cea sacă a țeranului nostru, nu-i remîne de cât rachiul falsificat cu tot soiul de dresuri otrăvitoare. S'a observat, că, cu cât la un popor mizeria e mai mare, cu atîta e mai mare și consumația rachiului.

Casa, trebuie să fie curată, luminoasă, aerisită cu camere spațioase, și uscată. Puține case din oraș împlinesc asemenea

conștiinței cele mai multe și de prin orașe și de pe la țară sînt adevărate viziuni.

Capitolul din urmă al Maternologiei D-lui Drăgescu tratează despre țeranul român. Acolo ne arată toate mizeriile și necazurile lui. Dl. Drăgescu crede, că prin instrucție s'ar îndrepta totul, crede că atunci țeranul ar fi sănătos ar locui în case bune, ar mânca bine într'un cuvînt, ar fi fericit. Dar Dl. Drăgescu uită mizeria, țeranul nu se instruește, fiind că e sărac, și cît timp va fi așa cum iese acuma, instrucția pentru el va fi zadarnică.

Să se îmbunătățească economiceste soarta țeranului și numai atunci va fi cu putință instrucția și pentru iel; cît n'are ce mîncă sigur că nu va avea, poftă de învățatură.

Noi sfîrșind această recenziune felicităm din toată inima pe D. Drăgescu pentru marele serviciu, ce a făcut dînd la lumină această carte, care de va fi respinsă și cetită de oameni cu inimă, sigur că nu va rămănea fără *efect*,

Sophia Nădejde,

Socrii și Ginerete

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Anecdotă populară.

Un însurățel o dată cu nevasta a plecat
Și s'a dus să-și vadă socrii ce ședeau într'un alt sat
Mai de multă vreme încă socrii s'a'u fost dus și iei
Ca să vadă pe cei tineri, ca părinți la 'nsurăței;
Mama vitrigă cu fata nu prea bine s'a purtat
Căci în toată vremea mesei tot strigă neîncetat
Ca să-i dea una alta, să-i aducă și să-i facă
Fata caută în voe ca să-i între și să tacă..
Ginerete țin minte și să facă-și puse'n gînd
Pe vr'un socru să se scoale de la masă cam flămînd.
Incepă și iel acuma a pofti ș'a întrebă . . .
Socrul, soacra într'o parte și în alta alergă
Iară ce puneau pe masă ginerete se silea
Să mănînce tot și'ndată deșert vasul rămînea.
Apoi ce-a remas pe masă de la dînsul ne mîncat
Binișor a strîns în mîna și la cină a aruncat.
Socrii înse morți de foame se'nțeleseră să facă
Pe ascuns o turtă'n vatră și s'o pună să se coacă.
Apoi socru 'ncepe a spune că e tare ostenit

Și se culcă, ca să vadă și pe ginere adormit.
Căci gîndeau că mai pe urmă cînd cei tineri vor dormi.
Ei cu turta cea din vatră fomea își vor potoli
Ginerele vra s'adoarmă; dar de o-dată s'a trezit
Căci la nas îi ajunsese miros de ceva prăjit.
Iel pe loc atunci pricepe și începe-a se 'nvîrți
— Ieu mă scol că-î prea de vreme și nu-mî vine adormi.
— Dar de ce te scoli acuma? Unde-te duci, ce ai de gînd?
— Ia mă duc și ieū la vatră, vreū luleaoa să-mî aprind.
— Stăi culcat, c'adormi îndată, numai nu mișcă din loc.
— Da de unde!.. Nu-î nici vorbă, că-s deprins s'adorm la foc.
Apoi pleacă și la vatră se și duse, s'aseză
Cleștele luă în mîna și cu iel prin foc cătă.
Turta'n vatră o găsește dară șede liniștit;
Socrul înse mort de frică nu cumva s'o fi găsit,
— Dară ce mai stai? întrebă, acolo ce mai gîndești?
— Mă gîndesc și ieū la multe lucruri vechi și bătrînești.
— Bre!.. Ce gusturi îi veniră, se gîndește socru'n sine,
Ș'apoi zice: Mergi, te culcă, știi că a veghea nu-î bine.
Ginerele 'ncepe atunce multe să istorisască
Iară socrul de minie teră chiar să'nebunească.
— Îl auzi, ce gust de vorbă i-a venit mă rog, îți place?...
„Mi se arde turta'n vatră.. și ieu tac că n'am ce-î face.
Socrul se gîndea la turtă, ginerele tot spunea
Că un neam al lui moșie mai de multă vreme avea.
Iară după a lui moarte, acei ce l'au moștenit
În bucăți moșiea toată între ei aū împărțit.
Și cu cleștele prin vatră arătînd îi tot spunea,
Tăind turta'n bucățele cînd cu cleștele trăgea.
„ — Dar ce face iel prin vatră, căci aud că hîrșciește
„Mi se pare zice socrul, că iel turta'mî împărțește....
„Ei, poftim! ce-mî folosește, orî ce am cu-a lor moșie
„Tot îmi spune și-mî arată.....asta îmi lipsește mie?....
„Ian să cerc să vad putea-voiū ca să-l fac a mai scurtă
„Poate n'a ajuns la turtă și cu dînsa voiū scăpă.
„Ei ș'apoi la urma urmei ce-a făcut, cum s'a sfîrșit?
— Uite așa de la o laltă, toată s'a bucățelit....
Și cu cleștele prin vatră ciocănind pe cînd spunea
Turta învălită'n spuză de-a măruntul hăcua
— Acum nu știu ce mai iese, dar pe cît am înțeles
„Ca de spuza ast'din vatră chiar nemic nu s'a ales.
Ginerele așa zise și cu cleștele arătă
Luă spuza și cu turta și'n coptoriū le aruncă.
— Ei ce zici acuma 'ți place? ginerile întrebă.

— Ba nu, zeu!! .

— Aşa e lumea. Dacă poți, ceva mai fă

Se mai zice că pe urmă ginerele a simțit
Că pe ușă ai sei șocri amîndoi au fost ieșit.
A ieșit și iel afară și'n grădină, cînd privi
Desbrăcați cum se sculase, iel pe amîndoi zări . . .
Din grădină orî-ce roade s'aũ fost strîns, nu mai ieraũ.
Iarã socri'n curechiște ciocanî de curechiũ rodeaũ.
Tine mǎi!! . strigã atunce și pe gard se acãțã
Strigã cîniũ și pre socri arãtîndu-ĩ amuțã....
Tine mǎi și nea hãrãmurî de pe gard la iei strigã
Amuțã mereũ cu cîniũ și cu bulgãri arunca.
Uite încã stricã gardul , . . Nea haram afurisit
Ce? Nu nimeriți afarã? Dar pe unde ați venit?...
Mǎi! a dracului hãrãmurî, sar și stricã prin grădinã
De nu poți măcar nici noaptea sã ai liniște, hodinã
Peste gard prin spini de-adreptul, au sãrit și au fugit
Socrii numai ca sã scape de-amuțat si tihãit . . .
Ei fugirã 'n fuga mare în cotro au apucat
Earã ginerele 'n casã s'a 'ntors și s'a culcat.
Mai intr'un tîrziu și socrii au venit și'n pat s'au pus.
Ginerile vorbea singur, se făcea cã doarme dus;
Darã iatã cã tușește socrul ce-a fost cam rãcit,
Ginerile se'nvîrtește, ca și cum s'ar fi trezit,
Îl întreabã dacã doarme și îi spune c'a umblat
Prin grădinã ca s'alunge niște vaci ce-au fost intrat . .
— Ieu le-am dat pe toate-afarã . . .

— Tocmãi!... Bine le-ai fãcut?

Zice socrul gîndind, poate cã nu-l va fi cunoscut . . .

— Dar ieram sã trag cu pușca... cate-și cine are vaci!...

— Ba mǎ rog... gãsești beleaual... numai asta sã n'o faci?...

Th. D. Speranță.

D o r i n ț a

Ași voi orbit de chinul
Ce zdrobește pieptul mieũ,
Sã te vãz cu ochi 'n lacrimi
Și se rîd de chinul tãu !

Ași voi ca din scinteia
Ce-ai aprins în sinul mieu
Să văz flacăra că iese
Și distruge pieptul tău !

Și atunci desperarea
S'o citesc în ochiul tău
Că zdrobită de durere
Plingi în tine chinul mieu !

Ear teu bat de bucurie
Să resping amorul tău
Să fiu surd ca tine — odată,
Amintindu-ți dorul mieu

I. I. TRUTZESCU*

*Educația intelectuală, morală și fizică
după H. Spencer.*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pentru a fi fericiți trebuie : să știm și să putem a ne păstra viața și sănătatea; să știm și să putem a ne crește copiii; să știm și să putem a ne îndeplini datoriile cetățenești și să putem în timpul ce ne rămâne să ne îndestulăm gusturile și sentimentele. Educația trebuie să ne pregătească pentru toate acestea. Din fericire, cea parte așa de însemnată a educației, care are de scop a ne face în stare să ne păstrăm viața, iese în mare parte asigurată. Copilul de mic încă fuge de cea ce nu cunoaște și poate fi e primejdios: De un câine străin se spărie, țipă și fuge la mamă ca să-l apere; neîncetat se deprinde a merge cum se cuvine, a nu se lovi de toate piedicile; află care corpuri sînt virtuose și-l pot face să sufere dureri lovindu-se cu dinsele și cari sînt grele și l'ar rîni căzîndu-i peste mîni sau peste picioare; învață a cunoaște cari lucruri sînt destul de tari pentru a-l putea ținea dacă s'ar sui pe dinsele și cari nu; înțelege primejdia ce focul poate să-i aducă și cu timpul află că cuțitele tăioase produc răni dureroase și se deprinde a le mînuî așa ca să nu-i facă vre un reu. Însfrîșit, ceva mai tîrziu prin jocuri de tot felul își întărește trupul și simțurile și se face în stare de a-și apăra viața la nevoie. Nimica alta nu se cere prin urmare de la acei cari au de îngrijit de copii, de cît să-i lase în libertate pentru a căpăta aceste cunoștinți și a-și deprinde trupul cu mișcarea și munca.

Această educație înse deși foarte folositoare dar nu e de ajuns, omul trebuie să știe și a se feri de acele lucruri cari l'ar putea îmbolnăvi sau slăbi și prin urmare i-ar scurta viața. Mai mult încă lipsa de sănătate ne oprește de la fericire și ne face a fi nefolositorii nouă și altora.

Dacă oamenii ar cunoaște legile vieții ar ști că simțirile sînt călăuzii noștri cei mai credincioși și dacă une ori ne înșală pricina iese că au fost îmbolnăvite tocmai din pricina repetitelor neascultări la îndemnul ce ne dau.—Din fericire îndestularea celor mai însemnate cerinți ale trupului sînt asigurate prin simțiri cari nu pot să nu fie ascultate, așa de cu tărie ne poruncesc Simțirea foamei ne face să ne hrănim numai de cît și nu putem uita septăminii întregi de a mîncă, simțirea de frig nu ne lasă se ședem în frig prea mare, atîta timp în cît să ni se tragă moartea. Dacă oamenii s'ar supune în tot deauna la cerințele arătate prin simțiri, atunci ar suferi de puține boale. Dacă îndată ce după o muncă îndelungată cu mintea sau cu trupul ne simțim obosiți, am încetă de la acea muncă și ne-am odihni; dacă, n'am mîncă și n'am bea de cît atunci, cînd ne e foame și sete; am fi mai totdeauna sănătoși. Dar așa de puțin cunosc oamenii legile vieții încît nici nu știu că simțirile sînt călăuzii firești, vrednici de credință, dacă n'au fost îmbolnăvite prin vre-un fel de viață nesocotită.

Dacă crede cine-va că nu e așa mare nevoie a cunoaște principiile fiziologiei, pentru a ajunge la o viață fericită, să se uite în juru-î și să vadă, cîți bărbați și cite femei în vîrsta de mijloc, sau în bătrînețe sînt cu desăvîrșire sănătoși. Numai ca excepție vedem oameni bătrîni și sănătoși; fără înțetare vedem înse bolnavi de tot felul, de vre o boală acută, de boale cronice, de slăbiciune generală, de vestejire înaintea de vreme. Ori cine va mărturisi, că în cursul vieții sale și-a pricinuit boale, de cari o cunoștință chiar foarte slabă a fiziologiei l'ar fi apărut. Unul e bolnav de inimă, din pricina unor friguri reumatismale pricinuite de o casă reu aleasă. Altul e orb, fiind că a cetit prea mult și reu. Altul e șchiop pentru că cu toată durerea ce îi pricinuea un genunchiu ușor rînit, n'a vroit ca stea în repaus, ci a umblat neconținut. Altul stă de ani în pat, pentru că nu știea că palpițiile de cari suferea iese pricinuite de o muncă peste măsură a crierului. Altul se calicește pe toată viața vroind să facă o figură de gimnastică, de care nu s'ar fi apucat, dacă ar fi avut idee de fiziologie, căci ar fi știut'o imposibilă; altul și-a ruinat pentru tot deauna sănătatea prin o muncă trupească peste măsură. Apoi neîncetat vedem boalele cari de obicei însoțesc slăbiciunea.

Omul care nu e sănătos nu e în stare nici să-și caute de treburi, nici să-și caute de copii, într'un cuvînt nu poate ajunge la o viață complectă, nu e fericit. Vieța îi e mai degrabă o povară de cît o fericire.

Mai mult încă.—Nu numai că vieța e strîcată, dar e și scurtată. Nu e adevărat, cum se crede, că după o boală de care ne însănătoșăm, sîntem tot așa ca înainte. Nu e nici o boală care să poată trece fără să turbure pentru totdeauna funcțiunile. Toate aceste strîcări deși mici și neînsemnate, dar adunîndu-se ne scurtează vieța. Se poate zice că oameii aruncă pe ferești jumătate din vieța.

Prin urmare știința care ajută la păstrarea sănătății e de o însemnătate foarte mare. Nu zicem că acel care ar cunoaște deplin această știință, ar scăpa de toate boalele. Ieste văzut că, în perioada actuală a civilizației, nevoile sîlesc pe oameni să calce legile, chiar dacă le-ar cunoaște. Apoi, chiar fără de nevoie, gusturile îi împing adesea să jertfească fericirea viitoare pentru una momentană. Dar credem că adevărata știință, învățată cum se cuvine, ar face mult; și pentru că legele igienei trebuie să fie cunoscute, înainte de a fi puse în aplicare și îndeplinite, trebuie că cunoașterea lor să se împrăștie și să pregătească într'un viitoriu mai mult sau mai puțin îndeplinit, un chip de traiu mai potrivit cu buna judecată. Închîm că, dacă o sănătate complectă și puterea morală care o însoțește sînt pentru om cele mai dintrăiu elemente de fericire, știința care are ca scop păstrarea sănătății e mai însemnată și mai trebuitoare de cît toate. Prin urmare sîntem convinși pe deplin, că un curs de fiziologie destul de complect pentru a ne face să înțelegem adevărurile generale ale acestei științe, și pentru a ne pune în stare de a ținea samă de dînsese în vieța de toate zilele, trebuie să facă parte din o educație rațională.

Ieste ciudat că un asemenea lucru să aibă nevoie de dovezi pentru a fi crezut. Mulți înse își bat chiar joc de asemenea pretențiuni ale noastre. Acești oameni cari s'ar înroși de rușine dacă i-am prinde punînd reu accentul pe un cuvînt străin; cari ar socoti ca o insultă, dacă am crede că nu cunosc toate cele 12 fapte vitejești ale lui Hercule sau faptele altor eroi sau zei din Mitologie, nu se rușinează de loc, că nu știu unde sînt tuburile lui Eustache, cari sînt nervii măduvei spinării, cîte bătăi pe minut face inima, sau cum se umplu plămînele cu aer. Își dau toată silința ca copiii lor se cunoască niște superstiții învechite și nu se îngrijesc de loc, ca ieși să capete cele mai simple cunoștințe de funcțiunile corpului lor. Azi e tirănia rutinei.

N'avem trebuință de a dovedi cît e de însemnată acea parte a educației care ne pune în stare a ne cîștiga cele trebuitoare

pentru hrană. Toți se unesc în privința acestui punct, ba cei mai mulți socotesc că numai acesta e scopul educației și socotesc ca nimicuri toate celelalte cunoștinți, dar cu toate acestea abea cîși-va se îngrijesc ca să știe ce feliu de învățătură va pune pe tineri în starea de a-și agonisi mijloacele de traiu.

Ce-i drept, cetirea, scrierea și aritmetica le învață orî cine și înțelege însemnătatea lor, Dar atita-i tot. Mai tot ce se învață n'are nici o legătură cu chipul cum va trăi copilul, după ce va crește.

În adevăr cea mai mare parte din oameni se îndeletnicesc cu facerea, cu pregătirea și cu împărțirea lucrurilor de hrană. Și nu atîrnă oare reușita în aceste îndeletniciri de la întrebuițarea unor metode potrivite cu natura specială a lucrurilor de hrană, de la cunoașterea însușirilor lor fizice, chimice, etc; într'un cuvînt de la știință?

Această ramură a științei, în mare parte necunoscută în cursurile școlare, e tocmai aceea pe care se întemeiază progresele cari fac cu putință civilizația—Să dovedim că nu prea exagerăm:

Să lăsăm de o parte cea mai abstractă dintre științi, logica, călăuz trebuitoriū cu toate acestea, de care atîrnă, cu știrea sau fără știrea lor, producătoriul precum și neguțitoriul și să luăm matematicile. Această știință, că știința numerelor cîrmuește totul: a face prețeluirî, a cumpără, a vinde sau a ținea socotele etc.

În arta construcțiunilor, e trebuitoriū a avea cîte va cunoștințe de matematici. Lemnariul din sat care-și face planul lucrului după regule empirice, precum și constructoriul unei corăbii cu vapor, aplică neîncetat regulele geometrice. Acel ce măsură pămîntul; acel ce pune temeliele; acel ce taie pietrele, acei cari potrivesc la un loc părțile zidirei, sînt cu toții cîrmuiți de adevăruri geometrice.

Construirea drumurilor de fier e regulată, de la început pînă la sfîrșit prin geometrie: pregătirea planurilor și tăeturile, măsurăturile felurite, apeducele, tunelurile, stațiile. Tot de asemenea e cu porturile, cu minele de ori ce feliu. În zilele noastre în țerile înnaintate, chiar proprietariul sau arendașul unei bucăți de pămînt trebuie să alerge la geometrie pentru a-și așeza cum se cuvine țeviele de scurs apa prea multă. . . .

Vin acuma științele abstract-concrete, Reușita fabricilor atîrnă de la cea mai simplă din iele de la mecanică. Proprietățile pîrghiei și altele sînt întrebuițate în ori ce mașină, și azi datorim totul mașinelor. Luați sama la istoria unei pîni. Pămîntul din care a crescut grîul a fost *drenat* (scurs) prin țevi făcute cu mașini; pămîntul a fost arat de o mașină; grîul a fost secerat, bătut, vînturat de mașini; mașinile l'au ales și măcinat, și dacă a-

fost făina trimesă la Gosport, ar fi fost prefăcută în biscoturi prin mașini, Uitați-vă prin casa în care locuiți. Dacă a fost construită de curînd se poate ca cărămizile și zidurile să-i fie făcute cu mașine; ca podelele să fi fost tăete și geluite cu mașini; tapetele, perdelele, etc toate sînt făcute cu mașinele. Straele nu sînt țesute, poate și cusute cu mașina? Și cartea ce cetești, nu e din file făcute au mașini și acoperită cu cuvinte de altă mașină? Nu uitați că tot transportul mărfurilor pe mare și pe uscat se face cu mașini. Acuma gîndiți că reușita sau nereușita unei industrii întregi atîrnă de la aplicarea nimerită a mecaniceii. Inginerul care greșește socotînd puterea de rezistență a materialelor întrebuintate, zidește un pod, care se va risipi și va aduce poate nenorociri nemăsurate. Un fabricant care întrebuintază o mașină rea nu poate face concurență cu altul care alege o mașină mai bună. Constructorul de vapoare dacă se ține de modele vechi e întrecut de alții cari cunosc mai bine principiile mecaniceii. Inse pentru că numai atunci poate o națiune ținea concurența cu altele cînd indivizii ce o compun sînt activi și ghibaci, urmează deci, că starea științei macanice poate schimba soarta unei țeri

Fizicei și Chemieii datorim de asemenea mulțime de aplicații. Mașina de vapor care muncește cit milioane ne mîncitori neobosiți cui o datorim? Cine ne arată cum să economisim lemnele sau cărbunii de pămînt; cum să aerisim minele; cum să ne ferim de exploziunile omoritoare de *griză*. — Un alt ram al fizicei dă vedere bătrînilor și miopilor; prin microscopae ajută la descoperirea boalelor și a falsificațiilor și ne împuținează naufragiele prin fare îmbunătățite; cercetările asupra electricității și a magnetismului au mîntuit de la pierdere o mulțime de bogați și de oameni; prin telegrafie s'au legat mai strîns oamenii unii cu alții nimicînd depărtarea. Pretutindenea științele fizice ne ajută aducându-ne fericire și plăcere.

(*va urma*)

I. Nădejde.

CĂTRĂ POETI.

Cîntați poeți în coruri și 'n turme adunați,
Ieșiți pe la meideanuri, cîntați, și lăudați.
Desfrîul și hoția, invidiea, trădarea
Ce azi domnesc în lume de jos și până sus.
Cîntați-le pe accstea, căci astă-zî cumpătarea
Frăția și iubirea ne-au părăsit, s'au dus

Cîntați cu nepăsare, strigați pe tonuri multe

Și dați alarmă'n lume, chieamați pe toți s'asculte;
Cîntări de osanale și laude pompoase
Voi fără de rușinare, mișeilor, cîntați.
Vă faceți datoria. . . . și faptele scirboase
Le-acoperiți cu artă, le-ascundeți, le mășcați. . . .

Cîntați și voi amorul; dar priuși de-a poftei sete
In umbră scrieți ode la babele cochete.
Cîntați și libertatea cu voci tremurătoare;
Dar ziceți c'ați aflat'o și nici n'o mai cătați.
Așa e! . . . Știți prea bine că'n lumea de sub soare
Puteți cu lingușirea mereu să vegetați.

De-ași fi poet vr'o dată, dar cred că n'am să fiu,
Ași vrea mai bine gîtul să-mi rup de cît să scriu:
Cîntări acelor cari turbați, setoși de pradă
Și trîndavi, lacomi mindri se scald și se băesc
In lacrimi de-a mulțimei, ce nici nu vor s'o vadă
Mulțimea ce prin vorbe. . . . ca voi o amăgesc.

Acel ce nu se poate răbdă ca să nu scrie
La prajit, mai bine facă, la sfecle poezie
Mai vrednic sigur fi-va de cît să lingușască,
A prajului verdeată în versuri s'o descrie.
Poetul, a lui pană la bine s'o jertfească,
Să fulgere păcatul. . . . să tune'n mișelie. . . .

Th. D. Speranță

Partea științifică din Învatatoriul Copiilor

DE D-nii

C. Grigorescu, I Creangă, și V. Receanu.

Ediția a VI-a

IASI 1880

Poate că nu e lucru mai greu de făcut de cît o carte de cetit bună. Prin urmare chiar cînd știe cinevâ singur foarte bine lucrurile despre cari vrea să

scrie încă îi va fi greu a face o carte de cetit; dar cînd fără cunoștințele trebuitoare se apucă cinevã de un asemenea lucru, atunci face o faptã rea.

Înainte de a dovedi cã autoriul sau autorii pãrții științifice din Învățãtorul copiilor, nu numai cã n'au luat lucrul în mod cuvincios, dar chiar nici pentru dînșii n'au știut ceea ce se încumeteazã a face lãmurit și înțeles pentru copii, voiã arãtã cum ar trebui sã fie tractatã aceastã parte într'o carte de cetire.

Nu trebuie sã uitãm cã profesorul va trebui sã învețe pe copii noțiunã de istoria naturalã și de fizicã arãtîndu-le fiiințele sau fenomenele de cari se ocupã. Va trebui sã înceapã cu lucrurile, fiiințele și fenomenele cele mai cunoscute, iel va cãutã sã deștepte în copii curiozitatea sã-i facã sã caute iei singuri a-și face idei despre cele privite, îi va conduce cu mare bãgare de samã de la cunoscute la necunoscute, de la concret la abstract, de la fenomene la legi și la cauzele lor, etc. . . . Nu va fi de ajuns a ceti cu copii bucãți din cartea de cetire ori cît de bunã ar fi iea,

Din nenorocire înse, pentru cultura noastrã viitoare, din nenorocire pentru copiii ce urmeazã școalele, profesorii și-au închipuit cã li se cere a încãrcã mintea copilului cu schelete de clasificãții și cu cîte alte comedii și unii au pus și în cãrți bucãți științifice menite în mintea lor sale a împlini programul.

Sã nu uitãm cã înainte de toate bucãțile științifice trebuie sã fie potrivite cu mintea și cunoștințele școlariului și adevãrate. *Nu se cere sã spue profesorul în școalã tot ce e adevãrat, dar tot ce spune trebuie sã fie fãrã greșealã.* Cam așã vorbește Dittes, directorul institutului pedagogic din Viena în cartea sa intitulatã *Schule der Paedagogik* (școala pedagogiei). 1876.

De o datã iatã cele mai însemnate greșeli vãdite în contra științei:

Pag 46. Spune cã albinele *fac cearã din polen*, un feliiu de pulbere ce o culeg din flori.— Ceea ce e

fals; căci ceara se face cînd mînîncă albinele miere sau ori ce materii zăhăroase. Se credea de mult că e așa cum zic D-nii de la Invățătoriuul copiilor dar acuma s'a dovedit că e așa cum zicem noi și D-lortrebuea să știe.

Tot acolò spune că trîntorii sînt mai mari de cît toate albinele, adecă și de cît matca; pe cînd se știe că matca e mai mare de cît toate.

Pag 56 la Furmici, vedem repetîndu-se că grierul e leneș, pe cînd se știe acuma foarte bine, că nici furmicile nu-și string nimică pe iearnă și nici n'au nevoie, căci cad în amorțală.

Pomenește de *furmicile albe*, adecă vîră o idee greșită în capul copiilor alăturînd *furmicile* cu *termiții*.

Amestecă nimfele furmicelor cu ouăle, prin urmare încă un neadevăr vîrît în capul copiilor.

Spune că furmicile au fălci cu dinți, stupit veninos și ac cu care se împung—toate neadevăruri.

La pag 59. Ne spune că condorul e vulturul numit în poveste *pajură*?! Cine mai știe poate strămoșii noștri se trag din acele părți ale Americii, pe unde trăește condorul și vor fi vorbind despre dînsul în poveștile lor. De unde oare a scos autoriul asemenea năzdrăvanie.

La pag 61. pentru a scurtă vorba spune că *mîna cea nevăzută* a lui Dzeu a făcut să resară plantele, etc.. Dacă se chieamă acesta învățămînt intuitiv, atunci mă fac ture. Păcat că nu zice ca cei citați de Dittes, că să admirăm puterea lui Dzeu, care a făcut în pieile mîfelor borte tocmai în dreptul ochilor; că Dzeu a fost foarte bun, căci a făcut să curgă fluviile cele mari tocmai pe acolò pe unde sînt orașele cele mari. etc. (Dittes pag. 681).

La pag 73 Dl. autoriu greșește împotriva unei porunci din cele zece, căci a luat în deșert numele lui Dzeu, amestecîndu-l la facerea mătăsei.

La pag 82 aflăm că mărul sau para ce o mîncăm, nu iese altă ceva, de cît *ovariul* crescut mare. Pe cînd

cea mai mare parte din măr și pară nu e ovariu, ci o cupă de pe marginele căreia cresc staminele, petalele, sepelele.

La pag 98 aflăm un lueru și mai caraghioz anume că animalele se împart în 12 clase. Omul e pus în clasa întâia, iar mamiferele în adoua! Păcat că n'a făcut, fiind că pe calea aceasta apucase, un regn anume pentru om, ca Blumenbach!! Noi credeam că omul și mamiferele trebuiesc puse la un loc. În clasa a IV stau Broaștele și șopîrlele și în a V-a Șerpii. Noi știam înse că Broaștele țistoase, Șopîrlele și Șerpii stau la un loc sub nume de Reptile; iar Broaștele ordinare de o parte formînd grupa Batracienelor. Dl. autoriu a crezut altfeliu.

Tot pe această pagină bogată în monstruoziții aflăm, că *stomahul, mațele, maiul, și rărunchii*, servesc la mistuire. Noi unii socoteam că rărunchii alegeau urina din sînge, Dl. autoriu învață înse altfeliu pe copii. Splina de asemenea se cam încurcă pe aice.

Ceva mai jos aflăm cu plăcere că Dl. autoriu crede că momițele chiar cele mai superioare au coadă; ceea ce bine înțeles e fals.

La pag. 102 aflăm că: „Frasinul cînd începe a înflori, face niște bubușlii pe frunze, din cari ies mai pe urmă niște gîndăcei verzi, numiți **gîndaci de turbă**.” De sigur că copiii vor rămănea cu ideea că gîndacii se fac prin generațiune spontanee din bubușlii de frunze de frasin. Negreșit că alăturînd cele spuse în carte cu poveștile ce aude pe a casă, că se fac șoareci din grîu, ori alte comedi asemănătoare, le va crede. Cel puțin mai lămurit să fi scris n'ar fi stricat.

La pag. 120 autoriul grăbindu-se a vîri în capetele copiilor clasificăția mamiferilor o începe și ne dă următoarele monstruoziții: Intre carnivore numeră pe *arcu și liliac*, pe cînd acuma se clasifică cu totul altfeliu.

La pag. 121 vedem cu plăcere calul, porcul, elefantul, rinoceriul puse la un loc sub nume de pahider-

me. Ce felitù de clasificăție e aceasta, vezi în critica Zoologiei D-lui Nanianu.

La pag. 131 aflăm o explicaie caraghioasă a curcubeului, explicaie care ne dovedește că autorii bucățelei nu s'a ostenit nici o dată cu cetirea vre unei fizici, ci s'a ocupat cu creșterea copiilor numai. Iată ce zice: *căci lumina trecînd prin aer, ca și prin stecala de cristal, zugrăvește pe fața noului despre soare, acele colorii ca și pe păretele odăei întunecoase.* Adecă Dl. autoriu crede că prin aer se desface lumina în 7 colorii și se zugrăvește pe noul, pe cînd orii cine știe că picăturile de ploae desfac razele și le trimet la noi așa că ni se arată curcubeul.

Mai jos găsim o explicaie a colorilor de toată nostimada: „Sînt unele corpuri *lacom*, cari înghit în sine „toată lumina, ce vine la ele; ș'atunci acestea rêmîn „*negre*.... Sînt corpuri, care înapoesc o culoare. Atunci coloarea înapoiată, ca cum s'ar mîniea, îmfașurâ lucrul acela din toate părțile, și noi îl vedem cu aceea „culoare....“ Îmi aduc aminte de un profesor, D-zeu să-l ierte cum zice Românul, care ne explică reacțiunile între corpuri prin sfezi și dialoguri între elementele combinate. De exemplu: *cărbunele și oxidul de fier* sînt puși la căldură, se trezesc amîndoi și cărbunelui îi vine gust de oxigen și zice fierului: *Bre dă-mi și mie o leacă de oxigen.* Fierul îi răspunde: *Ba s'e mă ierfi că nu-ți dau odată cu capul.* — Cărbunele: *Măi nu te obrăznicii că te cîrlesc, nu mă face să-mi ies din sărute, dă, cit e lucrul cu cînste.* Fierul îi zice: *Hai de hai!! îi vedea tu acuși hoțomanule.*

Și așa urmă dialogul până ce și oxigenul pentru care ieră lupta se hotărea pentru cărbune și părăsea fierul, care remănea cu lacrimile pe obraz. — Această sistemă originală o întrebunțează, Dl. autoriu și în fizică.

La pag. 137 aflăm ca paserile, chiar cele de acuma, nu numai cele fosile au dinți în starea adultă și a-

toriul acestei colosale descoperiri n'a scris Academiei de știință. Ce modestie ! !

La pag 199 găsim plini de bucurie Arsenicul între metale.

La pag. 174 aflăm ca *huile de foie de morue* însamnă *untură de moron*. Halal de franțuzască n'am ce zice!

La pag. 185 aflăm forma populară *cică-zice* că într'o bucată științifică. Tot acolo se spune că munții ce încunjoară marea moartă sînt negri, din potrivă înse—sînt albi.

La pag. 191 întîlnim o frază care nu poate de cît bucură un vînătoriu de monstruozițăți. Pentru însemnătatea îei o copiem.

„*De cade fulgerul pe pămînt năsipos, îl topește și face din iel un corp tare și steclos în chipul unei săgeți ; pentru asta oamenii cei proști au crezut și cred și astăzi, că fulgerul iese o săgeată căzută din ceriu*”. Prin urmare iată în toată limpezala arătată aice teoria că armele de piatră, anume de cremene sînt făcute prin izbirea fulgerului. Cîte-va sute de ani în urmă așa se credea acum înse se știe că așa numitele pietre de fulger sînt arme și unelte ale oameuilor selvatici primitivi.—Lăsînd șaga de o parte în România iești silit să te lupți și cu morile de vînt! De unde a des-gropat, Dl. autoriu asemenea fosile?! Marî și minunate, sînt lucrurile *mînei* nevăzute, care l'au împins să spună asemenea monstruozițate.

Mai jos tot pe această pag. spune următoarea comedie :

„Insectele sînt animale, cari au corpul împărțit în „trei părți cap, piept și pîntece. Aceste părți sînt închiete prin o legătură subțire, ca un fir de ață. Pentru „aceasta, insectele se numesc articulate.“ — Dacă m'ășî „apucă să fac ciubote, deși de cînd sînt n'am făcut o „bortă cu sula, dar cred că tot așa face mai bune ciu- „bote de cît bucățile științifice ale D-lui autoriu, lumi- nătoriu al copiilor.—Falș e Dl meu, că toate insectele

au capul, pieptul și pîntecele legate prin părți subțiri, cu un fir de ață, gîndește la radașcă și la cărăbuș!—Fals e și că pentru aceasta se chiamă insectele articulate!!

Pag 192. aflăm că toate larvele se învălesc într' o gugoasă tare.

La pag 203 auzim cu mirare că stomahule alcătuit din o piele aspră și formată cu niște zimți cu cari frămîntă bucatele, ce întră în iel.—Mai jos repetă că rărunchi, care sînt așezați între șele ajută la mistuire. Minune neauzită, cine ar fi putut crede!!

La pag 206 ne spune atot știutorul autoriu, că unii oameni [poate Dsa și elevii Dsale] zic că scoicele bolnave de vărsat fac mărăgărintare;

În rezumat autoriul nu știe materia despre care se apucă să scrie și grămădește monstuoziități care de care mai cornorată; nu știe regulile pedagogice și nu urmează calea cuvenită pentru a da cunoștinți din istoria naturală și din fizică.—Într'un cuvînt partea științifică e peste măsura de rea și face urită mutră alături cu bucăți literare ca *Picală*, *Inul și cămeșă*, *Acul și barosul*, *Jupînul grieruș*, etc. . . . Învățătorii copiilor se poate asemăna cu un hotentot gol cu pălărie foarte bună și frumoasă în cap.—Cînd vom avea oare și noi o carte de cetire ca alte popoare?

1. Nădejde.

CIRCUL.

Nu voesc să critic personalul orî caii de la Circ; ci să arăt dacă tot ce ne minunează acolo iese și din punct de vedere științific tot minune.

La Circ am văzut cai alergînd împrejur-roată. Am văzut persoane cari stau într'un picior pe calul ce aleargă în fuga mare. Am văzut făcînd pe cal sărituri

în aer și trecînd peste poduri și prin tuneluri. Cum se fac toate acestea?

Observînd arena sau locul pe unde aleargă caii la Circ, vedem că e o roată încunjurată cu un părete gros și bine întărit. Locul din această roată nu e drept; ci de la mijloc, unde e mai jos, merge tot înălțîndu-se spre margine, făcînd un felii de costișă.

S'a spus că: „*inerția e proprietatea materiei de-a nu-și putea schimba starea de mișcare sau de repaos în care se află, fără o cauza de din afară.*”

Un corp pus în mișcare va urmă mișcarea sa în linie dreaptă, pînă cînd va veni un alt corp sau altă împrejurare ca să-i schimbe direcția.

Dacă un om s'ar pune ca să alerge împrejur pe arena Circului, vom observă că în timp ce aleargă apasă foarte tare cu picioarele pe marginea costișată a arenei. Aceasta e o dovadă că mărginele costișate ale arenei, îl opresc ca să alerge tot înaintea în linie dreaptă și îl nevoesc să meargă împrejur. La fie-care pas, tînde să apuc drept înaintea; înse întîmpinînd un loc mai sus de cît cum se pregătise a călcă, calcă mai apăsător de cît dacă locul ar fi drept. Cu cît va fugi mai răpede cu atîta va apăsa mai tare cu picioarele și cu atît va luă o poziție mai plecată spre centru.

Astfeliiu ajutat de modul cum e făcută arena, acea persoană poate alergă împrejur. *Ar fi în adevăr o minune dacă ar putea alergă cine-va împrejur pe un loc drept, care în loc de mărgini să aibă o trăsătură de cridă numai, sau un semn cu vîspera; iar acel ce aleargă să nu se plece de loc spre centru,*

Același lucru se întîmplă și cu nu cal care aleargă împrejur pe arenă. Și iel apasă puternic cu picioarele și se pleacă cu atît mai tare spre centru cu cît aleargă mai repede.

Tot același lucru se întâmplă și cu un om care ar sta în picioare pe calul ce aleargă pe arenă. Se va plecă și iel spre centru și în loc de arenă, la rîndul seu va apăsa cu picioarele pe cal și se va plecă spre centru. *Ar fi o minune dacă ar șede drept ca soldatul, și nu s'ar plecă de loc spre centru; pentru că atunci n'ar mai putea apăsa cu picioarele pe cal, și apoi mișcarea trebuind să se urmeze în linie dreaptă și iel ne fiind sprijinit de nemic ar fi aruncat de pe cal-înnainte afară din arenă.*

Călărețul poate să stea numai într'un picior, poate să joace; înse numai cu condițiunea de a se plecă spre centru, pentru că alt feliu n'ar mai putea apăsa pe cal, adecă n'ar mai avea de ce să răzimă. *Ar fi minune, dacă s'ar plecă în afara arenei.*

Poate de asemenea să sară de pe cal, dară tot spre centru și tot înclinat, pentru că atunci schimbă încă mult direcțiua mișcării, care se mai urmează încă; fiind că după ce a sărit, călărețul mai merge încă vr'o cîți-va pași.

Poate călărețul să sară și de jos pe cal, dară numai dacă e meșter la sărit tot plecînd de la centru și păzind plecarea pentru că atuncea calul pe care vra să se razime îi schimbă direcțiunea mișcării ce o avca iel și dacă n'ar fi înclinat spre centru ar cădea dincolo de cal.

Cît despre săriturile mortale ce face călărețul pe cal, precum și de trecerile prin așa numitele tuneluri, trebuie să ne aducem aminte că un corp care stă pe un altul în mișcare se mișcă împreună cu dînsul.

Călărețul se mișcă împreună cu calul ce-l duce, și se va mișcă chiar și atunci cînd ar sări în sus, se înțelege înse, că tot linie dreaptă.

De aice urmează că, dacă în timp ce calul aleargă, pe sus călărețul va sări în sus va urmă mișcarea ce avea împreună cu calul. Dacă ar alergă calul drept înaintea ar trebui să cadă iar pe cal. Calul înse aleargă împrejur și ca să cadă pe dînsul trebuie să schimbe di-

recția mișcării, ceea ce poate face lesne plecându-se spre centru.

Dacă știm aceasta e ușor să gîcim, că singura îngrijire ce are călărețul ce voește să sară peste un pod ce i-se întinde înainte, ori să treacă printr'un tunel e de a-și strînge bine mînele și picioarele ca să poată încăpea și să se plece spre centru.

Ar fi minune, dacă ar putea călărețul cînd aleargă calul mai tare, să sară pe pod și să se oprească de odată fără să mai facă nici un pas

Tot minune ar fi dacă ar putea sta ciue-vă drept ca soldatul pe un cal, ce aleargă în linie dreaptă.

Cea ce merită mîierare la cire sînt mișcările și săriturile pe care le fac în aer.

Nu se caută dacă sînt făcute pe cai, ori jos la pămînt. *Caii fac mai multă pompă și se recomandă numai pe ieș, dacă sînt dresați; iar persoanelor cari sar ori joacă pe ieș puțin le crește meritul.*

Față cu știința circuirile au meritul, că aplică și fac cunoscute niște legi mecanice așa de curioase, în cît fără niște exemple văzute nu ne-ar veni să le credem.

Persoanele cercului înse avînd curajul de a încerca să se folosască de acele legi, au de asemenea un merit pentru că nu ori-cine s'ar încercă să sară pe un cal ce aleargă în fuga mare, de și nu e un lucru greu, pentru cine poate face sărituri.

Th. D. Speranță.

Spectroscopul și aplicațiunile sale la astronomie (urmare)

La 1849, marele fizic francez *Foucault*, a descoperit următorul fapt :

Spectrul luminei unui arc voltaic, avea o dublă dungă luminoasă în portocalful spectrului; făcînd să se așeze, peste acest spectru, un altul continuu, a observat că dubla dungă lu-

minoasă devenea obscură—Fără a se ocupa de natura dublei dungii, Foucault, explică pentru ce se produce întunecarea ei când se aşază peste spectrul în care se află luminoasă, un alt spectru continuu.—Iată ideea lui Foucault, complectată prin a altor fizici în această privinţă: un gaz oare care produce nişte anumite dungii luminoase, prin aceea că numai în unele locuri moleculele sale şi eterul dintre iele, sînt potrivite pentru a produce vibraţiuni luminoase; când o lumină mai puternică, capabilă de a produce un spectru continuu, trece prin un mediu guzos (care ştim că în condiţiunile ordinare, produce un spectru compus din cîte-va dungii luminoase subţiri), acea lumină va pune în vibrare acele părţi ale mediului găzos, care sînt capabile de aceasta; deci lumina continuă va pierde din puterea sa luminătoare, tocmai prin acele locuri pe unde a lucrat asupra mediului găzos şi prin urmare spectrul nu va mai fi continuu (cum ieră înainte de trecere prin mediul gazos), ci va prezenta dungii întunecoase tocmai prin acele locuri pe unde gazul, cînd ieră singur, prezintă luminoase.

Generalizarea prin experienţă şi aplicaţiunea acestei mari descoperiri, nu aparţine lui Foucault.—Doi fizici însemnaţi de la Heidelberg, Bunsen şi Kirchhoff, prin mai multe experienţe au dedus în mod general că *un gaz luminos absoarbe dintr'o lumină mai puternică ce-l stăbate, tocmai acele raze pe care iel le produce cînd iese singur*.—Acest fenomen cunoscut în ştiinţă sub numele de *resturnarea spectrului unui gaz* (adecă schimbarea lui din luminos în întunecat, căci părţile întunecate ne arată în adevăr, tocmai locul pe unde fusese spectrul gazului), după espresiunea adoptată de Kirchhoff, are o importanţă necalculabilă!—În adevăr, de pe dungile întunecate ale unui spectru, putem deduce felul substanţelor gazoase, prin cari a trecut lumina unui corp capabil de a produce un spectru continuu.

Kirchhoff, generalizînd prea tare datele experienţelor sale, susţine că spectrul continuu nu poate fi produs de cit de o substanţă solidă sau ligidă incandescentă.—După părerea acestui învăţat, prin urmare, cînd un corp luminos produce un spectru continuu, sîntem siguri că acel corp iese solid sau ligid; iar cînd produce un spectru cu dungii întunecate, corpul luminos iese format dintr'o parte solidă sau ligidă incandescentă, încunjurată de alta găzoasă care prin absorbire cauzază dungile; de pe numărul şi poziţiunea căroră, putem deduce din ce felu de gazuri anume iese compusă pătura gazoasă.—Deci după Kirchhoff, Soarele ar trebui să fie la mijloc solid sau ligid şi încunjurat de o pătură găzoasă.

Am zis că Kirchhoff generalizază prea tare, căci am arătat încă urmă gazurile, în alte condiţiuni, pot produce şi iele spectre

continue.—Deci nu putem conchide că Soarele iese ligid sau solid în lăuntru, ci numai aceea că conține o substanță capabilă de a produce un spectru continuu.

Înainte de a trece mai departe, ca să cercetăm, care teorie în privința constituțiunei fizice a Soarelui, iese mai aproape de adevăr, să vedem faptele cari nu sînt contestate de nime, adecă acelea cari urmează din experiență independent de starea corpului luminos.

Spectrul solar are o mulțime de dungă întunecate, cari după cele zise mai în urmă, nu pot proveni de cît prin aceea că în calea unei lumiui capabile de a produce un spectru continuu, s'au aflat niște gazuri, care au *absorbît* lumina, tocmai pe acolo pe unde ar fi produs-o dacă n'ar fi venit peste iele, o altă lumiră mai puternică.—Studiindu-se bine acele dungă și comparînd pozițiunile lor cu acele ale liniilor luminoase produse de diferite corpuri în starea gazoasă s'a ajuns a se stabili potrivirea mai multor dungă întunecate din spectrul solar, cu dungile luminoase ale diferiților vapori metalici și ale altor corpuri.—Așă d. ex. sîntem siguri că în partea cea mai de deasupra a Soarelui, iese o pătură de hidrogen, pe urmă sub aceasta vapori de fier, aramă, zinc, crom, nichel, magnez'u, calciu, sodiu, cobalt, stronțiu, cadmiu.—Liniile cerespuzetore vaporilor de *aur*, *argint*, *platină* etc. nu se găsesc în spectrul solar, așă în cît s'ar părea că urmează din aceasta că Soarele nu conține aceste metale.—Înse experiențele lui Mitscherlich, dovedesc că unele corpuri cînd se află într'o flacără, împiedică formarea dungilor altor corpuri cu cari se află împreună.—Din aceasta urmează că nu putem afirmă că în Soare nu se află : *aur*, *platină*, *argint* etc. căci dungile corespuzătoare acestor corpuri, pot fi împiedecate, ca să se producă, prin prezența altor corpuri.—Așă dar trebuie cercetări de altă natură, sau descoperiri în altă privință ca să ne putem convinge pe deplin despre ezistența sau neezistența acestor corpuri în Soare.

Iată deci confirmat în parte, ceia ce am zis la început: că *prin ajutoriul analizei spectrale, putem află la distanțe colosale natura unui corp!*

Să venim acuma la starea corpurilor din care se compune Soarele, adecă să esaminăm care dintre diferitele teorii propuse în acaastă privință, iese mai conformă faptelor necontestate, stabilite prin numeroase experiențe.

(*va urma*).

G. Nădejde.

Noutăți științifice.

Un atac împotriva teoriei lui Darwin.

Parecă văd pe mulți înverșunați împotriva acestei teorii bucurându-se și crezând că e vorba de un atac contra originii momitești a omului. Dar zădarnică bucurie! Moritz Wagner nu atacă *teoria transformismului*, adică acea teorie care pretinde că toate ființele organice sînt rude și nu create de D-zeu fie care a parte; ci teoria lui Darwin, adică *teoria selecțiunii naturale în lupta pentru traiu*. După Wagner lupta pentru traiu nu poate da loc la specii nouă, căci pe cîtă vreme indivizii ceva deosebiți de cei mulți stau amestecați cu aceștia, din pricina corciorilor se amestecă și se contopesc cu ceilalți și prin urmare pe cîtă vreme stau cu toții la un loc, lupta pentru traiu nu poate deosebi specii.—Wagner mai arată, că dacă ar apărea speciile în urma luptei pentru traiu, atunci tocmai acolo ar trebui să fie *centrurile de origină* a speciilor, unde lupta pentru traiu e mai furioasă, etc. . .

Wagner propune următoarea teorie explicatoare: Îndată ce niște indivizi au emigrat și prin urmare s'au despărțit de ceilalți asemenea lor, în noua lor patrie vor putea da naștere la varietăți stabile și chiar la specii cu timpul. Ca dovezi aduce Wagner nașterea unor specii nouă prin emigrațiune, d. ex: *Lepus Huxley* care s'a făcut la Porto-Santo dintr'un iepure ordinar; porcul de mare european care s'a făcut în sudul Europei din un *Cavia* brazilian transportat; o specie de *Saturnia* care s'a făcut din un *Saturnia Luna* din Texas transportat în Svițera etc....

Cum că specii nouă pot să se arăte din cauza emigrațiunii nu putem să negăm, dar în orî ce caz prin aceasta nu e resturnată teoria lui Darwin.—Pe lângă selecțiunea naturală prin lupta pentru existență trebuie așa dar de ținut în samă și teoria separațiunii sau emigrațiunii a lui Wagner.

T. U.

Despre cauza pelagrei

D. *Hardy* a arătat o mină a unui bolnav mort în îngrijirea sa, și care are toate caracterele pelagrei: apoi bolnavul avea și alte semne cari caracterizază această boală. D. *Hardy* a dat diagnosticul: pelagra din cauza alcoolismului. Prin urmare iată deci un caz unde se pare că a existat pelagra, fără ca bolnavul să fi mâncat vre o dată popușoi buni sau reși. Remîne prin urmare de studiat dacă nu cîmvă pelagra poate fi produsă și prin întrebuițarea nemăsurată a alcoolului.

Despre holera găinilor.

Dl. Pasteur a reușit să descopere ființele cari produc holera găinilor și să ajungă să vaccineze găinele și ast felii să le ferească de boală. — Iată deci că pe fie care zi studiile asupra organismelor inferioare se arată mai folositoare și ne dau toată nădejdea, că nu va trece mult pîn ce se vor putea învinge boale pînă acuma neînvinse; negreșit că se vor afla mijloace împotri-va holerei oamenilor, ciumei, boalei vitelor albe, etc. .

Despre constituția globului pămîntesc.

Nu mai cred acuma naturaliștii ca într'o dogmă în teoria liquidității masei interne a globului. In No. 10 Sept. 1881. Revue scientifique aflăm că Dl. Ed. Roche privește pămîntul ca format dintr'un bloc vîrtos aproape omogen, acoperit de o pătură mai rară, cam de 3 ori cît apă de deasă; pe cînd blocul intern ar fi de vr'o 7 ori cît apa de des. Pătura de pe deasupra n'ar avea o grosime mai mare de a $\frac{1}{6}$ din raza pămîntului. Partea de tot exterioară a globului e cevă mai puțin deasă de cît partea exterioară cu densitatea 3; de asemenea Dl. Roche are dreptate, cînd admite că simburile cel mai din lăuntru al pămîntului va fi fiind mai des de cît de 7 ori cît apa.

Descoperirea unui nou element.

Unul după altul se tot descopăr elemente nouă. Acum de curînd, după cum ne spune, „Revue scientifique“ Dl. T. L. Phipson a descoperit în zincul din comerț un element pe care l'a numit *Actiniu*.

Despre cozile cometelor

În No. 9 din *Revue scientifique* aflăm că Dl. Jamin a explicat formarea cozilor colosale ale cometelor în modul următoriu: Soarele încălzește neconținut un punct al cometei întors spre dînsul, materiile gazoase înfierbîntate se ridică și formează o ridicătură conică îndreptată spre soare; dar în curînd gazurile recindu-se din nou, curg de la vîrfurile conului în toate părțile înapoi și formează cozile cometelor. Lungimea cea colosală a acestora o explică Dl. Jamin prin faptul rărimii mediului eteric în care se mișcă cometele.

Despre vederea furnicilor.

Tot în *Revue scientifique* aflăm că Lubbock a făcut numeroase cercetări cari dovedesc că furnicile pot vedea și colori necunoscute nouă; razele *ultra violete*, adică aflătoare dincolo de marginea violetă a spectrului produc asupra furnicilor o impresiune luminoasă, de aici urmează, că aspectul lumii e alt-feliu pentru furnici.

MONSTRUOZITĂȚI LITERARE ȘI ȘTIINȚIFICE.

L'am prins! . . .

L'am prins și pe d-nul Quiantescu Dr în filosofie și profesor la facultatea de litere din Iași; l'am prins cu mîna în sacul lui Bernhardt.

Nenoricită facultate de litere! Doi plagiatori s'au prins, ambii cu sumă de titluri și cu vază de învățați în societate! . . .

Nenorocitul Verax! care trebuie să steargă mucezala cărților de prin bibliotecă pentru a rumpe penele de pământ de pe trupul celor ce și le-au însușit pe nedrept?

Nenorocită societatea! care de 14 ani nu a putut să nu a avut curajul să rumpă masca șarlatanismului literar!

Cetind pe Bernhardy (Grundriss der Römische Litteratur), ne-am adas aminte că am mai citit încă undeva aceleași idei, aceleași fraze și deschiziad. Convorbirile literare anul I N-o 9 și 10 (1 și 15 Iuliu 1867) am dat peste traducerea *nenorocitului* Bernhardy sub titlul de: „Despre literatura latină“, etc. etc. etc. . . . etc. . . . și subserisă de N. D. Quintescu. Aceasta e lecțiunea de introducere care de ordinar fiind cea mai îngrijită, tot tradus trebuie să fie și cursul întreg; lucru ce credem că-l vom putea proba în curînd și pe deplin.

Până atunce, ca de ordinar, punem pe două coloane textul și traducerea *D-lui Quintescu* dată ca originală și publicată în foaie literară „Convorbirele“.

Ce e drept e cam de mult plagiatul, l'a cam acoperit colbul timpului, dar *crimele literare*, pentru nenorocirea plagiatorului *neprescrindu-se* îi vom face deosebita plăcere de-al pune pe două coloane.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CONVORBIRI LITERARE

Anul I Nr. 9 și 10

Despre literatură latină

(Espunerea următoare e discursul ținut de D. N. Ch. Quintescu cu ocazia deschiderii cursului de istoria literaturii latine).

Șese rînduri de la început originale; apoi 33 de rînduri traduse cuvînt după cuvînt de pe pag. 1 din Bernhardy.

Caracteristica unei literaturi rezultă din *punctul ei de vedere* cără aceasta din *cunoașterea aprofundată a naționalității*. Căci este evident, că chiar operele geniului și ale spiritor creatorie, deși sunt independenți totuși se completează unele pe altele și reprezintă o lume conecșă, că s'au născut sub o influență generală și mai superioară, și că con-

GRUNDRISS

der

Römischen Litteratur.

VON

G. Bernhardy

Vierte Bearbeitung

Braunschweig

C. A. Schwetschke und Sohn

M. Bruhn

1865

Die Charakteristik einer Litteratur erfordert ein objectives Mass; dieses Mass liegt in ihrem Standpunkt, der Standpunkt aber beruht auf einer erschöpfenden Kenntniss der Nationalität. Denn schöpferische Geister, wiewohl sie selbständig sind, doch einander ergänzen und eine zusammenhängende Welt darstellen, dass sie ferner unter einem allgemeinen

tribueae nu numai la atestarea destinațiunei consemnate unui poporū, ei și la împlinirea ei; de aceea toate pulsele vieței națiunei și forțele ei intelectuale urmează să pētrundă membrele literaturēi.

Dacă dar facultatea literară stă în legătură strinsă cu cele mai nobile activități ale vieței naționale, aume cu mēsură talentelor ei politice și morale, și manifestă într'o gradațiune desecătoariă ori ce treaptă a culturēi, atunei literatură este specululū celū mai erdinciosū și oare-cum fiziologia națiunei.

Apoi urmează 13 rinduri traduce-re a celor 11 din Bernhardy.

Vin apoi trei rinduri originale, cari înlocuiesc titlul paragrafului din Bernhardy.

Caracteriul poporului Roman, *gravitatea* ce și-o atribuie elū, era determinată într'unū modū exclusivū de vieată politică. În Roma se onorā statul ca id-alul și ca scopul celū mai înaltū, de la statū primea individul mēsură datoririilor și aplecăriilor sale, din politică ca din centrul totului decurgeă cercul, în care puterile se puteă desvolta legalū; cele mai frumoase timpuri ale republicei nu cunoașeă niē unū interesū, care să nu fiā alū binelui publicū.

Apoi urmează 70 de rinduri traduce-re exactă a celor 60 din Bernhardy. —

Dar spiritul societăței Romane erā nu numai practicū în sensulū universalității politice, ei și moralū. Nicī un statū din anticitate nu recepuse în sine moralitatea și espre-siunea ei cea mai precisă, adecā principiul *ordinēi* într'unū mod așa de complectū, încāt institutule ca și individele erā egalū animate de elū.

Urmează 79 de rinduri traducere a celor 62 de rinduri din Bernhardy.

Același spiritū de simetrie și de conformitate en scopul propusū, care dominā vieată publică, regula și vieată familiei. Unitatea familiei era reprezentată interiorū în legământul membrilor ei prin dreptū politicū și religiosū chiar prin *nomina gentilia*,

und höherer Einfluss entstanden und die der Nation angewiesene Bestimmung nicht nur bezeugen sondern auch erfüllen helfen: alle Lebenspulse der Nation und ihre geistigen Kräfte müssen daher die Glieder der Literatur durchdringen.

Wenn also das litterarische Vermögen mit den edelsten Thätigkeiten, des nationalen Lebens, besonders mit dem Masse politischer und sittlicher Gaben in genauem Zusammenhange steht, und in erschöpfender Stufenfolge jeden Grad der Bildung offenbart: so ist eine Litteratur der treueste Spiegel und gewissermassen die Physiologie der Nation.

Mai urmează 11 rinduri fără de o schimbare.

1. Der Charakter des Römischen Volkes, die von ihm in Anspruch genommene *gravitas*, war ausschließlich durch das politische Leben bestimmt. In Rom ehrte man den Staat als Ideal und höchstes Ziel, vom Staat empfing das Individuum ein Mass seiner Pflichten und Neigungen, aus der Politik als dem Mittelpunkt des Ganzen lief der Kreis, in dem die Kräfte sich gesetzlich entwickeln durften die besten Zeiten der Republik kannten kein Interesse, das nicht in Gemeinwesen aufging.

Apoi urmează 60 de rinduri traduce fără schimbare.

2. Aber nicht bloss praktisch im Sinne politischer Universalität, sondern auch sittlich war der Geist des Römischen Gemeinwesens. Kein Staat des Alterthums hatte wie dieser die Sittlichkeit und ihren bestimmtesten Ausdruck, das Prinzip der *Ordnung*, vollständig in sich aufgenommen, dass Institute gleich sehr als Individuen davon beseelt wurden.

Urmează 62 de rinduri traduse de Dl. Quintescu fără schimbare.

3. Wie die Gebiete der Oeffentlichkeit, so beherrschte das *Familienleben* derselbe Geist der Symmetrie und Zweckmässigkeit. Die Familieneinheit stellte sich innerlich im Zusammenhang ihrer Mitglieder durch politisches und geistliches Recht, selbst durch *nomina gentilia* dar,

pe care Grecii nu le cunosc, pe când esterioră era reprezentată în *atrium*, unde bărbatul primea pe clienții sei și da consiliu, unde femeia se ocupă cu lucrul ei și unde șirul portretelor străbunilor le reamintea necontent gloria familiei; activitatea morală a familiei începea anse cu educarea copilului etc.. Urmează 182 de rinduri Traducere a celor 133 din Bernhardy.

welche die Griechen nicht kennen, äusserlich im *atrium* wo der Mann seine Klienten empfing und Rath ertheilte die Hausfrau ihren Arbeiten oblag, die Reihe der Ahnenbilder in unmittelbarer Anschauung den Ruhm des Geschlechtes vergegenwärtigte; die sittliche Tätigkeit aber der Familie begann mit der Erziehung des Knaben, etc, etc. urmează 183 rinduri traduse fără schimbare de Dl. Quintescu.

Întrun cuvînt toată lecția de deschidere a D-lui Quintescu nu e mai mult nici mai puțin de cît traducerea *mot-à-mot* a introducerea lui Bernhardy.

Ce aprecieri și concluziuni am mai putea trage? . . .

Revenim la ideia noastră de „*Universitate Fonograf*“ Ar fi ce e dreptul o privilegiște cu totul nouă —aceste soiuri de cursuri în care profesorii vor fi înlocuiți prin „mașini“, pe cari un singur om, de ex: pedelul, le-ar putea regula și întoarce după voință. —Cursurile ar fi regulate-și budgetul țerei economisit cu o sumă însemnată; legea instrucțiunei s'ar putea schimba în legea *fonografică*. Ce ideal frumos! . . . Ce viitor splendid pentru țară

BCU Cluj / Central University Library Cluj

VERAX.

LUCRURI CIUDATE.

Dl. Hăjdeu în „*Cuvente den bătrâni*“ pag. 218 mărturisește că nu înțelege cum explică Dl. Lambrior formele *lupki, copkie, bghine, albghină*, etc și propune o explicare proprie a D-sale, care nouă profanilor, ne pare ciudată. D-sa susține, că existau alătura formele *lupi și lukî, albină și alghină*, etc, și că din confuziune, neștiind care-s bune, poporul le-a contopit în formele sus citate! — Dl. Hăjdeu înse nu-și pune poate întrebarea cum s'a format din lupi, lukî; crede, se vede, ca elementar de tot și înțeles de la sine că p-k, b-g, etc.... Noi înse declăram că o asemenea schimbare e cu neputință în limba noastră, cel puțin; noi credem că: gh, k.... nu s'au făcut din labialele b și p, ci din i consonantic. Acest i consonantic sub influința labialelor

mute sau mai bine detunătoare s'a prefăcut și iel în în mută și anume lîngă b în gh și lîngă p în k. Această schimbare s'a făcut cu încetul, dar de la o vreme au luat naștere formele *lupki* din *lupii*, *alghină* din *albiină*, prin urmare formele acestea sînt mai vechi de cît formele: *luki*, *alghină*, etc, născute prin pierderea lui b și p înaintea k și gh.

Un elev al D-lui Lambrior.

* *
*

Ni se spune ca Dl. Cosmovici prof. de științele naturale la Facultatea de medicină de aici a fost peste măsură de spăriat aflînd, că un candidat la licența în științele naturale, a pus în teză că plantele *Fanero-game* (cu semînță) se împart în *Gimnosperme* (cu semînța goală, neînchisă în ovariu: precum brad, tisă, e-nuper, zamia etc) și *angiosperme* (cu semînța închisă în ovariu, precum: popușoi, crini, merii, nucii, etc) și că la rîndul lor angiospermele se subîmpart în *monocotiledoane* și *dicotiledoane*. Ni se afirmă, că Dl. Cosmovici ar fi rostit cuvintele următoare: „*Cum avem să putem trimete la București o asemenea teză în care scrie* etc..“— Cu toate acestea, dacă faptul e așa cum ni s'a povestit, candidatul are dreptate. Așteptăm lămuriri.

X.

* *
*

Se aude că umblă pe la profesorii de științe naturale o hîrtie iscălită de Dl. Nanianu în care se îndignează cum de s'au găsit în toată România numai T. U. (pe care D-sa îl botează T. Urlea) și G. Nădejde, etc de la „Contemporanul“ ca să-l eritice. Și noi ne mierăm cum de nu s'au găsit și alții, dar ce-i de făcut? Mai bine tîrziu de cît nicî o dată. Rugăm pe abonații noștri; dacă le a căzut în mînă o asemenea hîrtie (de care, ce-i drept nicî nu știm dacă există) să ne o trimeată, să vedem și noi ce zice Dl. Nanianu.

T. U.—G. Năd.—I. Năd.

De ale D-lui V. Pompilian. Dl. Pompilian într'un articol științific al D-sale a scris, că nu se cunoaște cauza colorațiunei aripelor fluturilor. D-sa înadevăr multe nu cunoaște, dar cauza colorațiunei în chestie se cunoaște. Pe aripi se află solzișori foarte mici. Aceștia sînt colorați tot prin acele cauze, cari colorează beșicele de sapon și pelița subțire formată de o picătură de gaz pe apă. Nu mă apuc aice să deslușesc deamăruntul lucrul, trimet pe Dl. Pompilian la Daguin, Jamin sau chiar la notele din Ganot.

Un profesor de științele naturale susține înaintea elevilor sei, că pămîntul nu s'a mai recit de la momentul cînd a căzut pe dînsul întăiul ocean. Pentru a dovedi asemenea părere ciudată le spune, că după astronomii chinezești ziua nu s'a schimbat în privința lungimei de vr'o 4000 de anî și că clima Palestinei de asemenea a ramas neschimbată de pe timpurilo biblice și păn acum!—Ce are înseșă a face o perioadă de 4000 de anî față cu bilioanele de anî ce au trecut de cînd a căzut pe pămînt oceanul de la început?—Aceste idei ale Dlui profesor dovedesc că D-sa stă cel puțin cu o sută de anî în urma științei.—Dacă sarea pămîntului se va strică cu ce se v'a sără?
